

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Deniz Balıkçıların Sosyo-Ekonomik Yapısı

Naciye ERDOĞAN SAĞLAM^{1*} Gizem ÖZBEK¹ Ertuğ DÜZGÜNEŞ²

¹Ordu Üniversitesi, Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi, 52400, Fatsa, Ordu
²Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sürmene Deniz Bilimleri Fakültesi, Trabzon
* e-mail: nes-34@hotmail.com

Alındığı tarih (Received): 10.03.2016

Kabul tarihi (Accepted): 14.12.2016

Online Baskı tarihi (Printed Online): 23.12.2016

Yazılı baskı tarihi (Printed): 30.12.2016

Öz: Bu çalışmada Doğu Karadeniz Bölgesi deniz balıkçılığı, balıkçıların örgütlenme yapıları ve kooperatif üyesi balıkçıların sosyo-ekonomik yapısı değerlendirilmiştir. Araştırma materyalini su ürünleri kooperatiflerine üye olan balıkçıları oluşturmaktadır. Bu amaçla Artvin, Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun ve Sinop illerinde toplam 388 adet balıkçı ile görüşülmüş, sosyal ve ekonomik durum, var olan problemler belirlenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Ayrıca bölgede kullanılan balıkçı gemilerinin teknik özellikleri de belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda tüm illerde tekne boyları, tayfa sayısı, sosyal güvence ve gelir memnuniyetleri arasında benzerlikler olduğu, eğitim durumları, yaş dağılımları ve balıkçılığı seçme nedenleri arasında ise farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmelere göre balıkçılık organizasyonlarının yetersizliği, aşırı avcılığa karşı sessiz kalınması, yasadışı ve düzensiz avcılık, balıkçı barınaklarının alt yapı eksikliği ve balıkçılığın devamı için finansal destek olmaması gibi sorunlar olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Karadeniz, sosyo-ekonomik yapı, deniz balıkçılığı, Türkiye

Socio-economic Structure of Fishermen Eastern Black Sea

Abstract: In this research, organizational and socio-economic structure of fishermen was evaluated in the Eastern Black Sea Region. This study was conducted with the participation of fishers as members of the fisheries cooperatives in several locations on the Eastern Black Sea coast. In order to achieve this aim, the interview was carried out with 388 fishermen in Artvin, Trabzon, Giresun, Ordu and Sinop provinces. In consequence of an interview, social and economic status, existing problems were detected and solution suggestions were presented. Moreover, the technical properties of the fishing vessels operated in these regions were determined. As a result of the survey, it was observed that there are similarities with the problems and socio-economic state of fishermen of the other cities and locations on the size of vessels, number of crews, lack of insufficient social security and income appreciation from fisheries and dissimilarities on their social status as education, age distribution and the reason to be involved in fisheries. According to the negotiations, existing problems were stated as insufficient infrastructure of fishery organizations, failures to find against overfishing, illegal, unreported and unregulated fisheries, lack of infrastructures in fishing ports and financial support to maintain their life in the fisheries sector.

Keywords: Eastern Black Sea, socio-economy, marine fisheries, Turkey

1.Giriş

Tarım sektörünün alt sektörlerinden biri olan su ürünleri insan sağlığına katkısı, istihdam imkanı sağlaması, yüksek katma değeri ile ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Dengeli ve sağlıklı beslenmenin bilincinde olan uluslar,

hayvansal protein kaynaklarını zenginleştirmek için su ürünlerinden daha fazla miktarda faydalanmanın yollarını aramaktadırlar (Aydın ve Karadurmuş 2012; Aydın ve Karadurmuş 2013). Balık ve diğer deniz ürünleri, bitkilerin ekilip yetiştirilmesi ve hayvanların besin olarak

*Bu çalışma "Doğu Karadeniz Bölgesi (Türkiye) sahil şeridi deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik durumu" konulu yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

kullanımı için evcilleştirilmesinden önceki dönemlerde en kolay elde edilebilen ve bu nedenle de en çok tüketilen besinlerin başında gelmektedir. Tarihin ilk dönemlerinde besin olarak tercih edilen bazı canlı türlerinin tüketiminden zamanla vazgeçilirken, balık ve diğer deniz ürünleri günümüze kadar insanların beslenmesinde yer almıştır. Günümüzde dünya sularında 20.000'den fazla yenilebilen balık, kabuklu deniz hayvanı ve memeli deniz türü yaşamaktadır (Brown 2000).

Türkiye'de su ürünleri üretiminin büyük bölümü avcılıktan, avcılıkla elde edilen üretim de büyük oranda denizlerden sağlanmaktadır. Deniz balıkları avcılığı, esasen kıyı balıkçılığına dayanmaktadır. Alt yapı çalışmaları henüz tamamlanamadığından, bugüne kadar açık deniz balıkçılığı mümkün olamamıştır. Denizlerden avcılıkla elde edilen üretim; kirlilik, ekolojik değişimler ve aşırı avcılık nedeniyle, büyük dalgalanmalar göstermektedir (Atay ve Korkmaz 2001; Seçer ve ark. 2005)

Türkiye'de su ürünleri sektörüne uygulanan bazı teşvik ve sübvansiyonlar, 1980'li yılların sonlarına kadar avcılık sektöründe hızlı gelişmeye neden olmuştur. Avcılık sektöründeki bu hızlı gelişme 1989 yılında deniz balıkları av miktarında esasen hamsiden kaynaklanan düşmeye kadar, av miktarında sürekli artışa yol açmıştır (Atay ve Korkmaz 2001; Seçer ve ark. 2005).

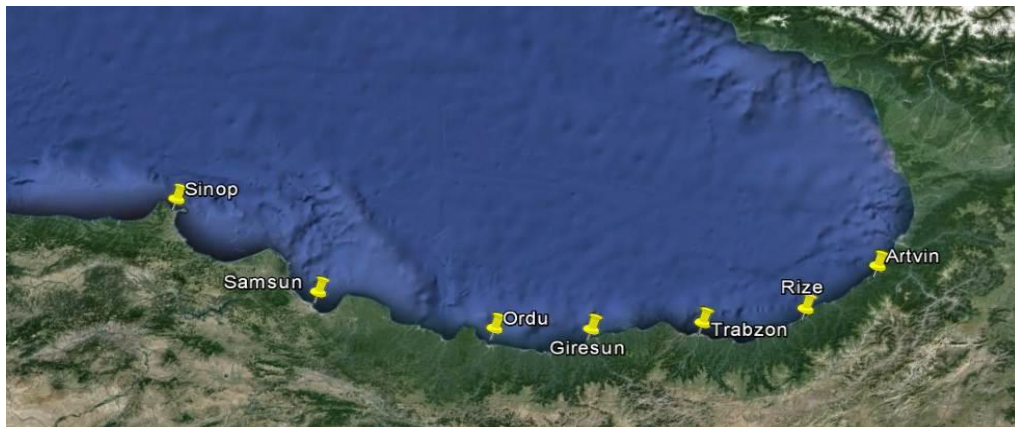
Teknolojik gelişmelerle birlikte avlanan su ürünleri miktarı da artarken, aşırı ve bilinçsiz

avcılık yanında deniz kirliliğinin de etkisiyle mevcut stoklar tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Avlanan miktarlar yıllara göre farklılıklar gösterirken, pazarlama ve değerlendirme alanlarında da ciddi sorunlar göze çarpmaktadır.

Bu araştırmada, Doğu Karadeniz Bölgesi deniz balıkçılığının durumu, balıkçıların örgütlenme yapıları, kooperatiflerin yapısı ve sorunları ile kooperatif üyesi balıkçıların sosyo-ekonomik yapısının ortaya koyulması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Metot

Araştırma, 2014 yılında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu ve Samsun'da avcılık yapan balıkçılar ile yüz yüze görüşmeler yoluyla doldurulan anket formlarından elde edilen verilerle yürütülmüştür. Ayrıca balıkçılık potansiyelinin yoğun olması ve araştırma sahasında bütünlük sağlayacağı düşünüldüğünden, Doğu Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde yer almamasına rağmen, Sinop ili de araştırma sahasına dahil edilmiştir (Şekil 1). Bunun yanında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl ve İlçe Müdürlükleri'nden elde edilen küçük teknelere ve kooperatiflere ait bilgilerden, TÜİK (2010, 2012) ile FAO (2000, 2011) balıkçılık istatistiklerinden ve üniversitelerce yapılan araştırma sonuçlarından yararlanılmıştır.

Şekil 1. Çalışma sahası
Figure 1. Study area

Araştırmada, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde deniz balıkçılığı yapan 388 adet balıkçı ile anket çalışması yapılmıştır. İllere göre ve bunlar arasında anket yapılan balıkçı sayıları Çizelge 1'de sunulmuştur.

Anket formunda teknelerin teknik ve fiziksel özellikleri, teknede çalışan tayfa sayıları, tayfalara

yapılan ödeme şekli, balıkçıların yaş ve eğitim durumları, çocuk sayıları, sosyal güvence durumları, balıkçılığı seçme nedenleri, gelir memnuniyetleri, ürün pazarlama şekilleri ve kooperatif üyelikleri gibi sorulara yer verilmiştir.

Çizelge 1. İllere göre balıkçı sayıları ve anket yapılan kişi sayısı

Table 1. Number of fishermen and people surveyed by provinces

	Artvin	Rize	Trabzon	Giresun	Ordu	Samsun	Sinop
Balıkçı sayısı*	1190	3870	5120	2583	4308	4750	3047
Anket yapılan balıkçı sayısı	30	47	50	46	87	80	48
Örnekleme oranı	% 2,5	% 1,2	% 1	% 1,7	% 2	% 1,6	% 1,5
Kooperatif üye sayısı	265	1928	2184	483	638	1377	375
Anket yapılan kooperatif üye sayısı oranı	% 11,3	% 2,4	% 2,2	% 7,2	% 1,4	% 2	% 8

*Düzgüneş ve ark. (2014)

Çalışma süresince anketlerden elde edilen veriler SPSS ve Excel programında düzenlenmiş, mutlak ve oransal olarak hesaplanmış, çizelge ve grafikler halinde sunulmuştur.

3. Bulgular ve Tartışma

Bulgular çalışma amacı doğrultusunda teknelerin fiziksel ve teknik özellikleri ile

Çizelge 2. Tekne özellikleri

Table 2. Vessel characteristics

	Artvin	Rize	Trabzon	Giresun	Ordu	Samsun	Sinop	Doğu Karadeniz	
Tekne boyu (m)	1-11,9	% 99	% 90	% 91	% 96	% 96	% 76	% 100	% 92
	12-49,9	% 1	% 10	% 9	% 4	% 4	% 23	-	% 8
	50>	-	-	-	-	-	% 1	-	-
Yapım malzemesi	Ahşap	% 96	% 85	% 97	% 97	% 95	% 73	% 99	% 94
	Metal	% 3	% 15	% 3	% 3	% 4	% 21	-	% 5
	Fiberglas	% 1	-	-	-	% 1	% 6	% 1	% 1
Motor gücü (HP)	1000<	% 100	% 98	% 98	Bilinmiyor	% 99	% 98	Bilinmiyor	% 98
	1001-3000	-	% 2	% 2	-	% 1	% 2	-	% 2
	3000>	-	-	-	-	-	-	-	-

Balıkçıların sosyo-ekonomik yapıları

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde tekne sahibi ve tayfalarla yapılan anketler sonucunda sosyo-ekonomik durumları incelenmiş, % 67'sinde 2-3, % 9'unda 4'ten fazla tayfa çalıştığı, % 24'ünde ise 1 veya hiç tayfa çalışmadığı, tayfa çalıştırmayan tekne sahiplerinin ödeme yapmadığı, kalan kısmında % 60'ının pay şeklinde, % 15'inin ise maaş şeklinde ödeme yaptığı belirlenmiştir. Tüm illerde tekne sahiplerinin çoğunluğu 2-3 tayfa çalıştırmakta olup % 77 ile Rize ilk sırada yer alırken, Ordu % 52 ile en düşük orana sahiptir. İncelenen illerin hemen hepsinde tekne sahipleri tayfalara pay vermek suretiyle ödeme yaparken Trabzon ilinde maaş şeklinde ödeme daha yüksek orana sahiptir. Tayfaların % 50'sinin aile dışından, % 20'sinin aileden, % 7'sinin hem aileden hem dışarıdan, % 23'ünün ise yalnızca tekne sahiplerinden oluştuğu belirlenmiş, balıkçıların % 82'sinin eşi ile birlikte balığa çıkmadığı, % 77'sinde aynı aileden 1-2 kişinin, % 21'inde 3-6 kişinin, % 2'sinde ise 7'den fazla kişinin balıkçılık yaptığı tespit edilmiştir (Çizelge 3).

Teknelerin çalıştırdığı tayfa durumlarına il bazında bakıldığında Giresun hariç tüm illerin dışarıdan tayfa çalıştırdığı görülmektedir. Giresun'da ise aileden tayfa seçimi oranı daha yüksektir.

Balıkçıların yaş ortalamasının 40 yaş üstünde olduğu belirlenmiş, % 39'unun 21-30 yaş arasında, % 3'ünün 20 yaşından küçük, % 39'unun ilkokul, % 24'ünün ortaokul, % 28'inin lise, % 8'inin üniversite mezunu olduğu, % 1'inin ise hiç okula gitmediği belirlenmiştir (Çizelge 3). Hemen hemen tüm illerde balıkçıların çoğunluğu 40 yaş üzerinde olup, 20 yaşın altındaki balıkçı sayısının az olması, maddi zorunluluklar dışında genç bireylerin balıkçılık yapmayı tercih etmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Anket uygulanan balıkçıların eğitim durumlarına bakıldığında en azından ilkokul mezunu oldukları, Ordu ve Samsun illerinde üniversite mezunu balıkçıların da olduğu görülmektedir.

Araştırmada balıkçıların % 81'inin evli, % 15'inin bekar, % 4'ünün dul veya boşanmış olduğu, % 19'unun hiç çocuğu olmadığı,

% 47'sinin 1-2, % 33'ünün 3-6 arasında, % 1'inin ise 6'dan fazla çocuğu olduğu belirlenmiş, % 20'sinin 5'ten fazla kişiye bakmakla yükümlü olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 3).

Balıkçıların % 68'inin ev sahibi, % 31'inin kiracı olduğu, 1 kişinin ise barınakta yaşadığı tespit edilmiştir (Çizelge 3). Anket uygulanan illerden Artvin, Rize, Giresun, Ordu ve Sinop'taki balıkçıların % 70-90 arasındaki oranlarda ev sahibi oldukları görülmektedir. Adı geçen illere göre nüfus yoğunluğu fazla olan Samsun ve Trabzon'daki balıkçıların çoğunluğunun kiracı olduğu belirlenmiştir. Balıkçıların çoğunluğunun ev sahibi olması kazançlarını öncelikli olarak konuta yatırdıkları sonucunu göstermekle birlikte Samsun ve Trabzon gibi büyük şehirlerde ekonomik şartların konut alımını zorladığı düşünülebilir.

Balıkçıların % 21'inin 40 yıldan fazla süredir, % 37'sinin ise ortalama 25 yıldır balıkçılık yaptığı belirlenmiş, minimum 1 yıllık maksimum 75 yıllık balıkçılık tecrübesi olan bireye rastlanmıştır (Çizelge 3). Anket sonuçlarına göre, Rize ve Sinop illerindeki balıkçıların çoğunluğunun 40 yılın üzerinde balıkçılık faaliyetlerini devam ettirdiği, 20 yaş ve altındaki balıkçıların % 73 ile en fazla Samsun'da bulunduğu, Giresun'da ise 20 yaş altında balıkçının bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anket sonuçlarına göre, % 89'u balıkçılığı bırakmayı düşünmediklerini, % 11'i bu işi mecburiyetten yaptıklarını, ileride bırakmayı düşündüklerini, çalışma şartları ve gelir memnuniyetsizliği nedeniyle % 80'inin çocuklarının balıkçılık yapmasını istemediği, % 20'sinin ise balıkçılıktan elde ettikleri gelirin iyi olduğu, % 39'unun baba mesleği olması nedeniyle işlerini sürdürdükleri, % 32'sinin deniz tutkusundan kaynaklı hobi olarak balıkçılık yaptığı, % 29'unun ise zorunluluktan balıkçılık yaptığı, % 38'inin geçimini yalnızca balıkçılıktan sağladığı, % 62'sinin ise balıkçılık dışında inşaat, fındık tüccarı, mobilya, çiftçilik ve farklı ticaret alanlarından geçim sağladıkları, % 83'ünün sosyal sağlık kuruluşlarına üye olduğu % 17'sinin ise hiçbir sağlık güvencesi olmadığı tespit edilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Sosyo-ekonomik veriler

Table 3. Socio-economic data

		Artvin	Rize	Trabzon	Giresun	Ordu	Samsun	Sinop	Doğu Karadeniz
Tayfa Sayısı	0-1	%17	%19	%30	%22	%48	%10	%13	%24
	2-3	%73	%77	%70	%76	%52	%70	%63	%67
	4>	%10	%4	-	%1	-	%20	%25	%9
Tayfa Durumları	Aileden	%30	%38	%10	%43	%10	%20	-	%20
	Dışarıdan	%57	%43	%60	%24	%41	%70	%50	%50
	Hem dışarıdan Hem aileden	%13	-	-	%11	%1	-	%38	%7
	Sadece kendisi	-	%9	%30	%22	%48	%10	%12	%23
Eşi ile balığa Çıkanlar	Evet	%10	%9	-	%33	%31	%10	%25	%18
	Hayır	%90	%91	%100	%67	%69	%90	%75	%82
Tayfa Ödeme Şekli	Maaş	%7	%4	%50	%2	-	%10	%38	%15
	Pay	%83	%77	%20	%76	%52	%80	%50	%61
	Ödeme yok	%10	%19	%30	%22	%48	%10	%13	%24
Yaş Durumları	20<	-	-	-	-	%3	%10	-	%3
	21-40	%30	%9	%40	-	%59	%58	%37	%39
	40>	%70	%91	%60	%100	%38	%32	%63	%58
Eğitim Durumları	İlkokul	%27	%68	%40	%54	%21	%30	%50	%39
	Ortaokul	%27	%9	%50	%43	%14	%10	%37	%24
	Lise	%43	%23	%10	%3	%41	%45	%13	%28
	Üniversite	-	-	-	-	%24	%12	-	%8
	Yok	%3	-	-	-	-	%3	-	%1
Medeni Hali	Evli	%90	%89	%80	%100	%66	%83	%75	%81
	Bekar	%4	%11	%10	-	%24	%17	%25	%15
	Boşanmış	%3	-	%10	-	%3	-	-	%2
	Dul	%3	-	-	-	%7	-	-	%2

Çizelge 3'ün devamı / Continuous of Table 3

Çocuk Sayısı	0-2	%63	%79	%80	%46	%45	%73	%88	%66
	3-6	%37	%21	%20	%54	%52	%27	%32	%33
	6>	-	-	-	-	%3	-	-	%1
Barınma Durumları	Ev sahibi	%90	%89	%40	%78	%72	%50	%75	%68
	Kiracı	%10	%11	%50	%22	%28	%50	%25	%31
	Barınak	-	-	%10	-	-	-	-	%1
Ailede Balıkçılık Yapan Kişi Sayısı	0-2	%70	%96	%80	%78	%52	%85	%88	%77
	3-6	%30	%2	%10	%22	%48	%13	%12	%21
	7>	-	%2	%10	-	-	%2	-	%2
Balıkçılığı Seçme Nedenleri	Baba mesleği	%33	%100	%70	%35	%23	%15	%25	%39
	Zorunluluk	%50	-	-	%43	%28	%53	%25	%29
	Deniz tutkusu	%17	-	%30	%22	%49	%33	%50	%32
Balıkçılık Tecrübesi (yıl)	20<	%43	%9	%40	-	%72	%73	%13	%42
	21-40	%40	%40	%40	%89	%17	%22	%37	%37
	40>	%17	%51	%20	%11	%11	%5	%50	%21
Bırakma Düşünceleri	Evet	%20	-	-	-	%14	%15	%25	%11
	Hayır	%80	%100	%100	%100	%86	%85	%75	%89
Çocuklarının Yapmasını İsteyenler	Evet	%10	%11	%60	%22	%17	%12	%12	%20
	Hayır	%90	%89	%40	%78	%83	%88	%88	%80
Balığa Çıkma Zamanları (ay)	1-4	-	%32	-	-	%17	%25	-	%13
	5-8	%13	%19	%20	%57	%62	%55	%25	%41
	9>	%87	%49	%80	%43	%21	%20	%75	%46

Çizelge 3'ün devamı / Continuous of Table 3

Günlük Çalışma Süresi (saat)	4-6	%27	%32	%10	%11	%32	%23	-	%20
	6-8	%33	%47	%40	%43	%41	%20	%25	%35
	8-10	%33	%9	%30	%43	%20	%22	%13	%22
	10>	%7	%12	%20	%3	%7	%35	%63	%23
Geçimini Balıkçılıktan Sağlayanlar	Evet	%63	%57	%90	%78	%34	%68	%63	%62
	Hayır	%37	%43	%10	%22	%66	%32	%37	%38
Gelir Memnuniyeti	İyi	%17	%2	-	%24	%28	%25	%25	%20
	Orta	%47	%60	%90	%65	%52	%33	%50	%55
	Kötü	%36	%38	%10	%11	%21	%42	%25	%25
Sosyal Güvence	Var	%50	%100	%100	%100	%72	%80	%100	%83
	Yok	%50	-	-	-	%28	%20	-	%17
Sosyal Üyelik	Var	%100	%100	%100	%76	%10	%35	%63	%59
	Yok	-	-	-	%24	%90	%65	%37	%41
Bahğı Pazarlama Şekli	Komisyoncu	%60	%98	%80	%51	%55	%30	%50	%64
	Kendi	%10	%2	-	%49	%42	%66	-	%21
	Kooperatif	%30	-	%20	-	%3	%4	%50	%15
Pazarlamada Yaşanan Sorunlar	Var	%30	%9	%10	%11	%31	%12	%12	%17
	Yok	%70	%91	%90	%89	%69	%88	%88	%83

Çizelge 3'ün devamı / *Continuous of Table 3*

Kooperatife Üye Olma Nedenleri	Saygınlık ölçüsü olarak	%33	%64	%80	%65	-	%40	%38	%41
	Pazarlamada avantajı olsun diye	%47	%19	%20	%24	%3	%20	%23	%12
	Bürokratik kolaylıklardan faydalanmak	%20	%17	-	%11	-	%40	%15	%15
	Yok	-	-	-	-	%97	-	%25	%32

Rize, Trabzon ve Giresun illerindeki balıkçıların tamamı, Artvin, Ordu, Samsun ve Sinop'taki balıkçıların çoğunluğu balıkçılığı bırakmayı düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Balıkçılığı bırakmayı düşünen kısım ise bu mesleği ekonomik sıkıntılar nedeniyle yaptıklarını ve farklı iş imkanları buldukları takdirde bırakabileceklerini belirtmişlerdir. Trabzon İli dışında tüm illerde balıkçıların çoğunluğu çalışma koşullarının zorluğu nedeniyle çocuklarının başka mesleklere yönelmelerini tercih etmektedir. Anket sonuçlarına göre, Rize İl'indeki balıkçıların tamamı baba mesleği olarak balıkçılığı devam ettirdiklerini ifade etmiştir. Sinop İl'indeki balıkçıların yarısı deniz tutkusundan dolayı balıkçılık yaptığını belirtmiştir. Ekonomik zorunluluklardan dolayı balıkçılığı tercih edenlerin en yüksek orana sahip olduğu il % 53 ile Samsun'dur.

Ayrıca balıkçılığı seçme nedeni olarak % 45,8'i deniz kenarında yaşamasını neden olarak göstermiştir. Balıkçıların % 13'ünün balığa çıkma süresi 1-4 ay, % 43'ünün 5-8 ay, kalan kısmın 9 aydan fazla olduğu, günlük çalışma sürelerinin ortalama 4-10 saat arasında olduğu, % 23'ünün ise 10 saatten fazla denizde kaldıkları tespit edilmiştir (Çizelge 3). Balıkçılık faaliyetlerinin Giresun, Ordu ve Samsun illerinde daha çok 5-8 ay arasında, Artvin, Rize ve Trabzon'da ise 9 aydan fazla sürede yapıldığı tespit edilmiştir. Buradan Karadeniz'in doğusuna gidildikçe arazi şartları, alternatif iş imkanlarının fazla olmaması gibi nedenlerle balıkçılık faaliyetlerinin daha uzun süre gerçekleştiği söylenebilir. Diğer taraftan Sinop ilinde % 75 oranında 9 aydan fazla balıkçılık yapıldığı, bunun da ilin coğrafik konumu, arazi şartları gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

Çalışmada balıkçıların % 54'ünün kooperatif ve birliklere üye olduğu, % 41'inin saygınlık ölçüsü olarak görmesi sebebiyle, % 15'inin bürokratik kolaylıklardan faydalanmak amacı ile % 12'sinin ise pazarlamada fiyat avantajı sağlamak için kooperatife üye olduğu tespit edilmiştir. % 64'ü avladıkları ürünü komisyoncular aracılığı ile % 21'i kendi teknelerinden satış yaparak, % 15'i ise

kooperatifler aracılığıyla pazarlama yaptığını bildirmişler ve % 17'sinin pazarlama yaparken fiyat farklılığı, rekabet gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir (Çizelge 3). Anket sonuçlarına göre en fazla Artvin İli'nde (% 47) pazarlama avantajından dolayı kooperatif üyeliğinin tercih edildiği görülmektedir. Artvin, Rize, Trabzon, Giresun ve Samsun'daki balıkçıların tamamının kooperatif üyeliği bulunmakla birlikte Ordu İli'ndeki balıkçıların sadece % 3'ünün pazarlama avantajı olsun diye kooperatif üyeliği bulunmaktadır.

4. Sonuçlar

Bu çalışma Doğu Karadeniz Bölgesi deniz balıkçılığının sosyo-ekonomik yapısını ortaya koymak ve gerekli sorunları tespit edip çözüm önerileri sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

Balığın avlanmasından tüketilmesine kadar geçen sürede göze çarpan sorunlar ülke genelinde aynıdır. Yapılan araştırma sonrasında balıkçılığın bölge insanının yaşamında sosyal ve ekonomik anlamda önemli bir yeri olduğu görülmüştür. Yıllara göre üretim miktarında azalmalar olsa da yöre insanının balık avcılığına sosyal, ekonomik ve hatta kültürel boyutlarda bağlı kalması dikkat çekmektedir.

Araştırma sonuçları dikkate alındığında, sosyal grupta toplanan konuların başında yer alan tayfa ile ilgili bilgiler değerlendirildiğinde bölgedeki teknelerin % 67'lik kısmının 2 veya 3 tayfa ile çalışıyor olması sektörün işgücü ihtiyacını yansıtmaktadır.

Anket yapılan balıkçılardan alınan bilgilere göre 40 yaşından büyük olan balıkçıların % 58 oranında bulunması gençlerin balıkçılığa ilgi duymadıklarına işaret etmektedir. Diğer yandan balıkçılık deneyimlerinin ortalama olarak 20 yıldan fazla olması bu mesleğin geçmişten günümüze yok olmayan, diğer bir ifade ile gelenekselleşmiş bir meslek olduğunun bir göstergesidir. Eğitim durumları ile ilgili anket sorularına alınan yanıtlar irdelendiğinde ise Doğu Karadeniz'de yer alan balıkçıların eğitim durumlarının diğer bölgelere göre oldukça yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra üniversite mezunlarının küçük balıkçılığa

yönelmeleri ülkemizde yaşanan işsizlik probleminde de işaret etmektedir. Akçakoca ve Gökçeada balıkçıları ile yapılan çalışmalarda sırasıyla, 30-39 yaş; % 18, % 8, 40-49 yaş; % 36, % 46, 50-59 yaş; % 33, % 29, 60 yaş üstü; % 13, % 8 oldukları rapor edilmiştir. Ayrıca İlköğretim, lise ve üniversite mezunları Akçakoca, Gökçeada, Zonguldak ve Orta Karadeniz balıkçıları ile yapılan çalışmalarda sırasıyla; % 67, % 31, % 2; % 54, % 29, % 17; % 76, % 20, % 4 ve % 81, % 18, % 1 olarak bildirilmiştir (Yağlıoğlu, 2013; Doğan ve Gönülal, 2011; Aksoy ve Koç, 2012; Yücel, 2006). Balıkçıların eğitim düzeyleri hakkında yapılan benzer çalışmalar incelendiğinde Gökçeada balıkçılarının % 54,2'sinin ilköğretim, Ege Bölgesi'ndeki balıkçıların % 2,30'unun okur-yazar, % 62,82'sinin ilköğretim, % 17,24'ünün ortaokul, % 10,73'ünün lise ve % 1,53'ünün üniversite mezunu olduğu belirtilmiştir (Çeliker ve ark. 2008). Karadeniz Bölgesi'ndeki balıkçıların % 2,27'si okur-yazar, % 58,44'ü ilköğretim, % 14,99'ü ortaokul, % 20,78'i lise ve % 3,57'si üniversite eğitime sahiptir (Çeliker ve ark. 2006). Tekirdağ İli balıkçıların % 64,7'si ilköğretim, % 22,2'si ortaokul, % 13,1'i lise eğitime sahiptir (Güngör ve ark. 2007). İstanbul İli küçük ölçekli balıkçıların % 2,4'ünün okuma-yazma bilmediği, % 3,6'sının okur-yazar, % 40,1'inin ilköğretim, % 17,4'ünün ortaokul, % 26,3'ünün lise ve % 10,2'sinin üniversite mezunu olduğu bildirilmiştir (Doğan, 2010).

Balıkçılık yapan ailelerin ortalama 2-3 çocuğa sahip olması, bireylerin geçim sıkıntısı nedeniyle daha fazla çocuk yapmayı tercih etmediğini göstermektedir. Yağlıoğlu (2013), Akçakoca balıkçıları ile yaptığı çalışmada % 93'ünün evli, % 7'sinin bekar olduğunu bildirmiş, Aksoy ve Koç (2012), Zonguldak balıkçıları ile yaptıkları çalışmalarında % 78'inin evli, % 22'sinin bekar olduklarını rapor etmişlerdir. Doğan ve Gönülal (2011), Gökçeada'da yaptıkları çalışmalarında % 83,3'ünün evli olduğunu, hane halkı nüfusunun 1-6 kişi olduğu ve en yüksek oranda % 33,3 ile 4 kişi olduklarını tespit etmişlerdir. Ailede balıkçılık yapan kişi sayısına baktığımızda % 77'sinde aynı ailede 1 veya 2

kişinin balıkçılık yaptığının belirlenmiş olması yeni neslin balıkçılığa fazla ilgi duymadığını göstermektedir.

Araştırmada balıkçıların % 68'inin ev sahibi, % 31'inin kiracı olduğu, 1 kişinin ise barınakta yaşadığı tespit edilmiştir. Ekonomik durumları irdelendiğinde balıkçılık, yetersiz gelir sağlayan ve ağır şartlar altında çalışılan bir iş alanı olarak bilinmesine rağmen bölgedeki bireylerin % 89'unun balıkçılığı bırakmayı düşünmedikleri, işlerini severek yaptıkları fakat çoğunluğunun çocuklarının bu işi yapmasını istemedikleri tespit edilmiştir. Yağlıoğlu (2013), Akçakoca balıkçıları ile yapmış olduğu çalışmada % 56'sının sadece balıkçılıkla uğraştığını, % 44'ünün ise emekli veya başka iş yaptığını bildirmiştir. Doğan ve Gönülal (2011), Gökçeada'da yaptıkları çalışmalarında tekne sahibi balıkçıların % 54,2'sinin sadece balıkçılıkla uğraştığını, geri kalanların ise balıkçılık dışında diğer işlerle ilgilendiklerini belirtmişlerdir. Bu oran İstanbul İli kooperatiflerinde %44,3 (Doğan, 2010), İzmir İli su ürünleri kooperatiflerinde % 54,1 (Ünal ve ark. 2009), Ege Bölgesi su ürünleri kooperatiflerinde % 54,1 (Ünal ve ark. 2009) olarak bildirilmiştir.

Kooperatifleşme başlığı altında sosyal üyeliklerini değerlendirdiğimizde, bölgenin % 59'unun kooperatife üye olduğu ve üyelerin de % 41'inin saygınlık ölçüsü olarak gördüğünden dolayı kooperatif üyeliğini tercih ettiği belirlenmiştir. Bu da bölgedeki balıkçıların çoğunluğunun birlik ve beraberlik içinde hareket ettiğinin, birbirlerine ve mesleklerine sahip çıkmaya çalıştıklarının bir göstergesidir. Araştırmamızda balıkçıların % 83'ünün sosyal güvenceye sahip olduğu tespit edilirken, Yağlıoğlu (2013)'nin çalışmada balıkçıların % 67'sinin, Aksoy ve Koç (2012) çalışmalarında % 76'sının, Doğan ve Gönülal (2011) Gökçeada balıkçıları ile yaptıkları çalışmada balıkçıların % 62,5'inin, (Doğan, 2010) İstanbul'da yapılan çalışmada % 74,9'unun, İzmir İli su ürünleri kooperatifi ile yapılan çalışmada kooperatife üye balıkçıların % 59'unun (Ünal ve ark. 2008), Orta Karadeniz balıkçıları ile yapılan çalışmada (Yücel, 2006) ise % 43'ünün sosyal güvenceye sahip oldukları belirtilmiştir.

Çalışmada balıkçılığı seçme sebebi olarak % 45,8'i deniz kenarında yaşamasını neden olarak göstermiştir. Doğan (2010), İstanbul balıkçıları ile yaptığı çalışmada % 44,3'ünün işsizlik nedeniyle, % 17,3'ünün aile bütçesine katkı amacıyla, % 15'inin hobi olarak, % 14,4'ünün baba mesleği olması sebebiyle balıkçılık yaptıklarını bildirmiştir.

Balıkçıların %13'ünün balığa çıkma süresi 1-4 ay, % 43'ünün 5-8 ay, kalan kısmın 9 aydan fazla olduğu, günlük çalışma sürelerinin ortalama 4-10 saat arasında olduğu, % 23'ünün ise 10 saatten fazla denizde kaldıkları tespit edilmiştir. Gökçeada balıkçıları ile yapılan çalışmada balıkçılıkta av sürelerinin 90-320 gün arasında değiştiği, % 29,9 ile en yüksek oranda 6 ay (180 gün) olduğu belirtilmiştir (Doğan ve Gönülal, 2011). Yağlıoğlu (2013), Akçakoca balıkçıları ile yaptığı çalışmada balıkçıların yaklaşık yarısının 4 aydan fazla avlanmadığını, bunun aksine diğer yarısının da 7 aydan fazla balıkçılıkla uğraştığını bildirmişlerdir. Görülen bu mevsimsellik, balıkçıların boş zamanlarında bakım onarım işleri dışında geçici diğer bazı mesleklere yöneldiklerini de göstermektedir.

Balıkçıların büyük çoğunluğunun ürünlerini komisyoncular aracılığıyla pazarlamaları ise ana kazançlarının büyük bir kısmının komisyonculara verildiğini göstermektedir. Yağlıoğlu (2013), Akçakoca balıkçıları ile yaptığı çalışmada % 93'ünün kabzımal aracılığıyla satış yaptığını, % 7'sinin perakende olarak kendisinin sattığını bildirirken, Gökçeada balıkçıları ile yapılan çalışmada yakalanan balıkların % 78'inin kabzımal aracılığıyla, % 29,2'sinin perakende olarak satıldığı (Doğan ve Gönülal, 2011), Tekirdağ İli'nde yapılan çalışmada balığın % 55'inin komisyonculara, % 23'ünün konserve fabrikalarına, % 12'sinin kooperatif ve birliklere, % 9'unun seyyar satıcı ve direkt tüketiciye pazarlandığı belirtilmiştir (Güngör ve ark. 2007).

Tür çeşitliliği az olmasına rağmen verimli av miktarına sahip olan Doğu Karadeniz Bölgesi kendine özgü ekosistemi olan, zengin deniz ve kıyı kaynaklarına sahip, dünyanın en önemli denizlerinden biri konumundadır. Ülkemiz deniz ürünlerinin en yüksek payı (% 41) Doğu

Karadeniz Bölgesi'nden sağlanmasına rağmen kaynaklar üzerinde bilinçsiz bazı yapılanmalar sonucunda ciddi tahribatlar meydana gelmiş ve bu tahribatlar su ürünleri avcılığını dolayısıyla da balıkçılık faaliyetlerini olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Ülkemizde bugüne kadar uygulanan balıkçılıkla ilgili politikaların yetersizliğinin yanı sıra şehir ve sanayi atıkları ile denizlerin kirletilmesi, sahil yolunun yapılması çalışmaları ile kumsal ve deniz alanlarının doldurulması, politik amaçlı beklentilerle planlama yapılmaksızın gerek balıkçı barınağı gibi altyapıların çoğaltılması gerekse av filosunun aşırı büyümesinin oluşturduğu yoğun av baskısına zaman zaman sessiz kalınmasının yol açtığı aşırı avcılık gibi nedenlerden dolayı bu potansiyelin tam olarak değerlendirilemediği bir gerçektir.

Ülkemizde balıkçılıkla uğraşan tüm kişilerin sorunları yöresel karakteristik farklar dışında benzerdir. Bu nedenle, bir bölgenin sorunlarına çözüm önerileri getirmek genel olarak tüm balıkçılıkla uğraşan kişilerin sorunlarını çözümlenmeyi kolaylaştıracaktır. Balıkçıların örgütlenmesinin yolu açılmalı, balıkçı kooperatif birlik, dernek ve vakıflarına gereken destek verilmelidir.

Sonuç olarak, balıkçılığın yönetiminden sorumlu devlet kuruluşları tarafından kaynakların kullanımında eşitlik, etkinlik ve sürdürülebilirlik kavramlarını dikkate alınmalı, balıkçı ve balıkçılığın tanımı doğru olarak yapılmalı, geçimini sadece balıkçılık yaparak sağlayan kişilerin hakları korunmalıdır.

Kaynaklar

Aksoy R ve Koç G (2012). Small-Scale Fisheries and Their Sustainability: A Field Study in Zonguldak Province. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, 8: 87-103.

Atay D ve Korkmaz AŞ (2001). Su ürünleri üretimi: Türkiye'de ve Dünya'da Son Trendler. Türkiye Su Ürünleri Vakfı Dergisi, 1: 3-15.

Aydın M ve Karadurmuş U (2012). Consumer Behaviours for Sea Food in Ordu Province. Yunus Araştırma Bülteni, (3):18-23.

Aydın M ve Karadurmuş U (2013). Trabzon ve Giresun Bölgeleri'ndeki Su Ürünleri Tüketim Alışkanlıkları. Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi, 3(9):57-71.

Brown A (2000). Understanding Food, Fish and Shell fish. Wadsworth/Thomson Learning. USA, 299-318.

Çeliker A, Dönmez D, Gül U, Demir A, Genç Y, Kalanlar Ş, Özdemir İ (2006). Karadeniz Bölgesi'nde Su Ürünleri Avcılığı Yapan İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Analizi. Ankara Üniversitesi Su Ürünleri Araştırma Uygulama Merkezi. Ankara.

Çeliker SA, Korkmaz Ş, Demir A, Gül U, Dönmez D, Özdemir İ ve Kalanlar Ş (2008). Socio-Economic Analysis of Fisheries Farms in the Aegean Region, Ankara Üniversitesi Su Ürünleri Araştırma Uygulama Merkezi, Ankara.

Doğan K (2010). Socio-economical analysis of fisheryco-operatives and associates in Istanbul. Journal of Fisheries Sciences, 4(4): 318.

Doğan K ve Gönülal O (2011). Fisheries of Gökçeada Island (Aegean Sea) and Socio-EconomicStructure of Fishermen. Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi/The Black Sea Journal of Science, 2(5): 57-69.

Düzgüneş E, Öztürk B, Zengin M. (Eds.) (2014). In: Turkish Fisheries in the Black Sea. Turkish Marine Research Foundation (TUDAV), Istanbul, TURKEY, Publication number. 40.

FAO (2000). FISAT II - FAO-ICLARM Stock Assessment Tool,

<http://www.fao.org/fishery/topic/16072/en>

FAO (2011). Food and Agriculture Organization of the United Nations, Fishery Statistics. Fishstat Programme.

Güngör G, Özen SŞ ve Güngör H (2007). The Socio-Economic Structure of Fishery Activities and Sea food Marketing in Marmara Sea: A Case Study Along the Coastal Area of Tekirdağ Province. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 4(3): 311-325.

Seçer S, Korkmaz AŞ, Yavuzcan H, Atar HH ve Pulatsu S (2005). Su ürünleri üretimi: avcılık ve politikalar. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kong., 3-7 Ocak 2005, Milli Kütüphane, Ankara. Cilt II: 773-790.

TÜİK (2010). Türkiye İstatistik Kurumu. Balıkçılık İstatistikleri. ISSN 1013-6177, 72 s.

TÜİK (2012). Türkiye İstatistik Kurumu. Balıkçılık İstatistikleri. ISSN 1013-6177, 73 s.

Ünal V, Tokaç A, Tosunoğlu Z, Akyol O, Özbilgin H ve Göncüoğlu H (2008). Fisheries Cooperatives and Problems of Izmir. Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları. VII. Ulusal Kongresi, Türkiye Kıyıları 08 Kongresi Bildiriler Kitabı 27-30 Mayıs, L. Balas (Editör), 377-385, Ankara.

Ünal V, Göncüoğlu H ve Yercan M (2009). Fisheries Cooperatives of Aegean Area. Su Ürünleri Kooperatifleri Merkez Birliği Yayınları, Yayın No:1 ISBN:978-605-60880-0-1, 131s, Ankara.

Yağlıoğlu D (2013). Fisheries of Akçakoca (West Black Sea) and socio-economic analysis of fishermen. Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Dergisi, 9(1): 35-42.

Yücel Ş (2006). Middle Black Sea region fishing and socio-economic status of fishermen. Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi, 23(1-3): 529-532.